

innhold

USA stanset vitenskapspanel

USA uttrykte frykt for at verdens miljøpolitikk ville bli "politisert" og sørget for å torpedere opprettelsen av FNs vitenskapspanel.

Side 5

På rett kurs?

Innføring av alternativ energi og utfasing av ozonnedbrytende stoffer bidrar til å gjøre tonen i den årlige rapporten "Jordens tilstand 2003" litt lysere en vanlig.

Side 6

Vil ha mer atomkraft

Storbritannia må bygge ut mer kjernekraft for ikke å gjøre seg avhengige av fossilt brensel, mener vitenskapsakademiet Royal Society

Side 8

Bio + Brende = sant

Børge Brende ble møtt av fornøyde demonstranter da han åpnet det nye biobrenselanlegget i Trondheim.

Side 9

Kobberutslipp øker

Det viser seg at Norges Naturvernforbund hadde rett da de slo alarm om høye kobberutslipp i norske byer.

Side 12

EU-finansiering av scooterløyper

Ved et norsk EU-medlemskap kan de strenge norske reglene for scooterkjøring ryke. (Foto: Scanpix/montasje: N&M Bulletin)

I Sverige får turistnæringen EU-midler til å rendyrke scooterkjøring som fritidsaktivitet. På den norske siden av grensen er slik scooterkjøring bannlyst. Slik blir det kanskje ikke i framtiden hvis vi blir medlem i EU.

Side 3

leder

Ting
Tar Tid

Nå får vi et verdensomspennende kvikksølvprogram i FN-regi. Det er snakk om umiddelbare tiltak for å minske utslipp fra blant annet kullkraftverk i Asia og Afrika. Utslipp vi har levd med siden industrialiseringen startet.

Helseskadene fra kvikksølv har vi hatt mulighet til å studere i en årrekke. Også gjennom skadeløse enkeltutslipp. Derfor er det ikke direkte overraskende at mange av verdens miljøvernministre ønsker å ta dette tungmetallet på alvor. Selv om det er lovlig sent.

Det som er mer overraskende, er at de samme miljøvernministrene tar seg tid til å vente på de alvorlige helseskadene som er nødt til å komme fra stoffer som ikke har vært i ikke-naturlig omløp like lenge som kvikksølv. Vi skulle tro at effektene vi kjenner til ved bruk av stoffer som PCB og DDT, ville være i stand til å male lett gjenkjennelige figurer på veggen i forhold til nye kjemikalier som introduseres. Men neida. Riktignok har vår miljøvernstatsråd flere ganger sagt at vi er nødt til å ta for eksempel bromerte flammehemmere på alvor. Han står til og med klar til å følge EUs forbud mot to av de flammehemmerne som er i bruk. Allerede om et par år. Det er det Børge Brende kaller "å intensivere innsatsen" og "å handle nå".

Men Brende tør ikke ta sjansen på å gå foran - og umiddelbart forby stoffer vi mistenker å være helseskadelige. Samtidig kunne det kanskje rett og slett bli forbudt å kaste elektronikk med bromerte flammehemmere i det alminnelige restavfallet som går til deponi. Og det kunne vært hyggelig hvis disse tingene for en gangs skyld skjedde i tide.

Genmodifisering mot klimaendringer

Innføring av genmodifiserte avlinger kan være gunstig i land som opplever klimaendringer, mener Robert L. Thompson i Verdensbanken.

Under Bioteknologinemndas konferanse om genmodifisert mat i denne måneden, benyttet den tidligere lederen for Verdensbankens enhet for landbruk og distriktutvikling sjansen til å peke på noen av fordelene ved genmodifiserte avlinger.

— Det ville være positivt hvis vi kunne spleise gener og utvikle planter som tålte de klimaendringene som noen land opplever, sa Thompson.

Også svinn i matproduksjonen kan ifølge Thompson bli lavere ved hjelp av skreddersydde gener.

— Svinn i leddene fra produsent til forbruker på grunn av for eksempel insektangrep, er et problem. Hvis genmodifisering kunne redusere dette svinnet, ville resultatet være økt tilgang på mat, sa Thompson.

— Bot for
utsetting

Norges Naturvernforbund krever bøtelegging eller fengsel ved utsetting av kongekrabbe.

Norges Naturvernforbund krever bøtelegging eller fengsel ved utsetting av kongekrabbe.

— Minimum 100 000 i bot for å sette ut kongekrabbe, er generalsekretær Tore Killinglands krav til Stortingets næringskomite.

Naturvernforbundet ønsker kongekrabben fjernet på grunn av de uvisse økologiske konsekvensene av at bestanden av denne kjempekrabben nå øker i norske farvann. Kravet kommer i forbindelse med at russerne vurderer å sette ut krabbetyper blåkrabbe - som tåler enda kaldere vann enn kongekrabben.

Økt kvikksølvforurensning
med varmere klima

Gullgruver og kullkraftverk har vært med på å tredoble kvikksølvnivået i lufta siden industrialiseringen begynte.

FNs miljøprogram (UNEP) advarer nå i en rapport mot farene ved kvikksølv.

— Situasjonen kan bli verre i årene som kommer, ettersom temperaturøkning ser ut til å bidra til å spre kvikksølvet, sier UNEP-leder Klaus Töpfer ifølge Reuters nyhetsbyrå. — Nivåene av kvikksølv må reduseres så snart som mulig.

UNEP-rapporten viser til at mer enn 1500 tonn kvikksølv

slippes til luft hvert år fra kraftstasjoner i blant annet Asia og Afrika. Også små sølv- og gullgruver har utslipp av tungmetallet.

Ettersom kvikksølv etter hvert når matproduksjonen, kan tungmetallet forårsake helseskader hos mennesker - som nerveskader og nedsatt koordinasjonsevne, synsforstyrrelser, skjelvinger, irritabilitet og dårlig hukommelse.

Mer "negativ merking"

Grønn hverdag mener at forbrukerne bør få mulighet til å velge tv, pc og annen elektronikk uten bromerte flammehemmere. Flammehemmerne kan skade blant annet menneskets evne til å forplante seg.

Leder Kristen Ulstein ber om markedsføring av de tryggeste produktene ved hjelp av miljømerking av det Grønn hverdag kaller "rene" produkter.

notiser

EU støtter scootereturisme

Svenskene får penger fra EU til å anlegge scooterløyper. Det er usikkert hvilken framtid de strenge norske scooterreglene vil få ved et eventuelt EU-medlemskap.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Vintersportstedet Funäsdalsfjällen i Härjedalens kommune i Sverige, mottok for en tid tilbake 3,7 millioner kroner i EU-midler for å utvikle scooter-turismen. Mens Norge har en restriktiv scooterpolitikk, har våre naboer i øst nemlig det motsatte. I Sverige kan du kjøre hvor du vil på snøscooter - med unntak av steder hvor det er satt opp forbudsskilt.

— Mens nordmenn drar til Sverige for å kjøre scooter, drar svenskene til Norge for å nyte stillheten, sier Per Wallstein i Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket bidro også med tilsvarende beløp for å utvikle scooter-turismen på vintersportsstedet samtidig.

45 MIL LANGT LØYPENETT

Stadsarkitekt Ulf Alexandersson har vært med på å utvikle

scooerturismen i Härjedalen, som ikke ligger langt fra Røros. Härjedalen har kapasitet til å ta imot 25 000 turister, og til sammen har svenskene brukt 7,5 millioner kroner på å utvikle vintersportstedet og innføre et reguleringsområde for scootertrafikk.

— EU ønsket å bidra til å utvikle stedet og etablere arbeidsplasser. Midlene ble brukt til å legge til rette for scooterløyper, blant annet til preparering og skilting. I tillegg ble en pott brukt til informasjon, sier Alexandersson.

Han tilføyer at løypenettet er 45 mil langt og at scooter-turismen tar hensyn til friluftsliv, natur og dyreliv.

— Gjennom prosjektet ble det skapt stille områder for skiløpere, samtidig som man kunne tilby et attraktivt løypenett for scooter, sier Alexandersson.

Alexandersson forteller at Røros kommune har tatt kon-

takt med dem, med ønske om å knytte sammen løypenettene for scooter.

NÅR LØYPENETTENE
BLIR LANGE

Røros er blant de åtte forsøkskommunene som deltar i et prosjekt der kommunene selv bestemmer scooterkjøringen. Prosjektet avsluttes neste år.

Advokat Rolf Selfors frykter press på motorferdselsloven dersom Norge blir EU-medlem.

— Mange mener EUs politikk vil utarme distriktene, og under slike forutsetninger vil sannsynligvis de muligheter som forehigger for næringsutvikling i distriktene, få stor politisk tilslutning, sier han.

ETTERSPURT NORSK NATUR

Selfors har jobbet som jurist for Norges Naturvernforbund i den kontroversielle "Halde-saken" og kjenner godt til motorferdselsloven. Scooerturisme er i ut-

gangspunktet forbudt, men i "Halde-saken" fikk reiselivsselskapet Destinasjon Alta flere dispensasjoner fra kommunen til guidede scooter-turer til Nordlysobservatoriet på Halde. Alta kommune ble ilagt et forelegg på 100 000 kroner for sin oppføringen.

— Den betydelige ressursen som all uberørt i Norge utgjør, er sterkt etterspurt i Europa. Men hvis man skal drive scooter-turisme i Norge, må loven endres, og dette vil også bero på de politiske strømningene i Norge, sier han.

Motorferdselsloven ble imidlertid ikke endret etter at Sverige ble medlem av EU.

— Prinsippene er fortsatt de samme. Det har vært små endringer i ordlyden siden 1975, og det er skjedd uavhengig av svensk EU-medlemskap, sier Clas Hjälmar, naturvårdchef i svenska Naturskyddsföreningen.

Rana planlegger scootereturisme til Sverige

Norges Motorsportforbund planlegger scooter-trasé fra et motoranlegg i Mo i Rana til et løypenett i Sverige. Dette skal fikses ved en juridisk finte.

TONE MIKALSEN
Natur & Miljø Bulletin

Motoranlegget Arctic Circle Raceway er riksanlegg for motorsykkel- og bilsport i Norge. Nå jobber Norsk Motor Klubb Rana med å gjøre anlegget mer tilgjengelig for snøscooter-folket. De har allerede anlagt en scooterløype rundt hovedbanen, med mål om å fange opp turis-

ter fra svensk side av grensen på sikt, skriver Rana Blad.

Villmarksopplevelser og grottevandring er det ranværingene vil tilby svenskene, og NMK Rana tror det ligger store muligheter ettersom Rana vil være ett av få områder i Norge noe slikt finnes.

Scooterferdsel i utmark er et omdiskutert tema, og loven om motorferdsel i utmark setter

store begrensninger for nye løyper. Men i dette tilfellet er det ikke denne loven som gjelder, men motorsportforskriftene, siden man snakker om scooterløypa som en del av et idrettsanlegg, mener initiativtakerne.

I dag er det kun fiskeløyper som kan få tillatelse til scooterkjøring i utmark. I andre tilfeller må det søkes dispensasjon enkeltvis. Muligheten for å omgå

denne loven ved å gjøre dette til en del av et idrettsanlegg, mener Nordland Fylkeskommunes miljøvernssjef Roar Høgseth er i grenseland.

— Så lang løype er neppe et motorsportanlegg, og blir så fall ei uthuling av dagens lovverk, sier Høgseth til Rana Blad.

Utslipp av klimagasser økte i 2001

Norge er nå tilbake på 1999-nivå etter å ha hatt noe lavere utslipp av klimagasser i 2000. Oljeutvinning og veitrafikk bidrar mest til økningen.

Statistisk sentralbyrå presenterte nylig tall for utslipp av klimagasser i 2001. Vi er nå enda fjernere fra å oppfylle forpliktelsene våre etter Kyotoavtalen enn vi var ved forrige utslippsberegning. Ved å godkjenne denne avtalen, forpliktet Norge seg til å ha utslipp i perioden 2008 til 2012 som ikke er mer enn én prosent høyere enn de var i 1990. Faktum er at vi likevel har økt utslippene våre med åtte prosent siden 1990, og CO₂-utslippet økte med én prosent fra 2000 til 2001.

Olje- og gassutvinning bidrar fortsatt med en stor andel av utslippene, og CO₂-utslippene fra strømproduksjon offshore økte med 11 prosent fra 2000 til 2001. Utslipp knyttet til avbrenning av overskuddsgass - fakling - ble redusert med 19 prosent i samme periode. Men CO₂-utslipp i forbindelse med forbrenning i olje- og gassproduksjonen tilsvarer i 2001 19 prosent av de totale norske klimagassutslippene. Disse utslippene har økt med 50 prosent siden 1990.

Global oppvarming knyttet til ekstrem tørke i Australia

Ny forskning viser en sammenheng mellom Australias verste tørke og global oppvarming.

En rapport som nylig ble publisert av WWF i samarbeid med meteorologiske forskere, viser at menneskeskapt global oppvarming var en nøkkelfaktor i 2002-tørken i Australia. Rapporten sammenlikner tørken i 2002 med

fire tidligere ekstreme tørkeperioder etter 1950 og har funnet høyere temperaturer på grunn av markert økning i fordamping fra jord, vannkilder og vegetasjon. Ifølge rapporten er det slik at høyere temperatur og tørrere forhold har skapt større fare for skogbrann enn i tidligere tørkeperioder.

Australia har registrert høyeste middelstemperatur på dagtid i perioden mars til november 2002. Temperaturøkningen er på 1,6 grader i forhold til gjennomsnittet over lang tid,

og 0,8 grader mer enn tidligere varerekord.

— De forhøyede temperaturene vi opplevde i Australia i fjor er del av en nasjonal trend over de siste 50 årene, og kan ikke forklares bare med naturlige klimavariasjoner. Mesteparten av oppvarmingen skyldes sannsynligvis økte utslipp på grunn av bruk av fossile brensler til elektrisitet og transport og landrydding, sier meteorolog David Karoly, som har vært med å forfatte rapporten.

Klimaeffekt for pollenallergikere

Personer med høysnue kommer til å få lengre perioder med nysing og kløende øyne på grunn av at trær og gress spirer tidligere enn før. Tidlige vårtegn er nok et utslag av et varmere globalt klima, ifølge en britisk studie omtalt av Reuters nyhetsbyrå. Studien har registrert vårtegn ved hjelp av 18000 målestasjoner i Storbritannia, og ifølge en representant fra The Woodland Trust, er dette første gang klimaforandringer presenteres med forbrukervinkling. Kortere vintre klemte nn mellom lange høstsesonger og tidlige vårtegn, er hva som ble registrert.

CO₂-utslipp fra veitrafikken økte med sju prosent fra 2000 til 2001, og disse utslippene står etter beregningene for mer enn en femtedel av de totale CO₂-utslippene. Dette henger ifølge Statistisk sentralbyrå sammen med at biltrafikken er økt med 2, 4 prosent siden 2000, ifølge Transportøkonomisk institutts beregninger for antall kjørte kilometer på norske veier.

Hva er klimagasser?

- Gassene karbondioksid (CO₂), metan, lystgass, hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK) og svovelheksafluorid (SF₆) har fått samlebetegnelsen klimagasser.
- Når utslipp av klimagasser beregnes, regnes de om til såkalte CO₂-ekvivalenter. Derfor betegnes utslipp av klimagasser som CO₂-utslipp. Dette gjøres for at utslippene skal kunne vektles med tanke på hvilken klimapåvirkning de har.
- HFK og PFK er fluorkarboner som angriper ozonlaget. De andre gassene, CO₂, N₂O, CH₄ og SF₆, er såkalte drivhusgasser, som ved å stenge sollyset inne i atmosfæren, øker temperaturen på jorda.

Kilde: Gemini, Cicerone

Vitenskapspanel må vente

FNs vitenskapspanel er satt på vent. USA vil ikke ha et "politisert" toppmiljø av vitenskapsfolk som skal styre verdens miljøpolitikk. Det norske initiativet led dermed nederlag i UNEP-styret.

BERIT NYMAN
Natur & miljø Bulletin

Det gikk ikke som Børge Brende, departementet hans og norske rådgivere i FNs miljøprogram UNEP, hadde satset på. UNEP-styret klarte likevel ikke å enes om å opprette det internasjonale vitenskapspanelet i styremøtet i Nairobi 5.- 7. februar. Hovedårsaken var at USA vant fram med sin uttrykte skepsis om at et slikt panel ville bli "politisert".

— Det var ulike land og grupperinger som gikk imot å opprette panelet på dette styremøtet. USA uttrykte frykt for at et slikt panel skal bli politisert, fordi forslaget bygger på at fageksperter skal være regjeringsoppnevnt. USA ønsker såkalt "pure science", forteller avdelingsdirektør Idunn Eidheim i Internasjonal avdeling i Miljøverndepartementet.

TRODDE JOBBEN VAR GJORT

— Var det gjort for dårlig forarbeid fra UNEPs side?

— Vanskelig å si. Saken kom kanskje litt for tett etter Johannesburg-prosessen. Motstanden kom som nevnt fra flere kanter, også fra en del utviklingsland. Noen av dem mener at et slikt panel vil favorisere de rike landene som har store vitenskapslige miljøer selv, mens de fattige landene bare må finne seg i å følge opp. USA fikk også støtte av Australia i at et vitenskapspanel ville sluke for mye penger, sier Idunn Eidheim.

En tenketank ble arrangert i Oslo i midten av januar, der UNEP-direktør Klaus Töpfer var til stede sammen med 25 miljø-

Ivar Baste jobber i UNEP i Nairobi og er en av de sentrale aktørene bak det norske initiativet for et vitenskapspanel som skal gi verden helstøpte miljøråd. Nå må både han og MD hjemme i Norge forlenge lobbyvirksomheten fram til mars neste år.

eksperter fra hele verden. Etter dette møtet sendte Miljøverndepartementet ut en pressemelding der departement og statsråd framsto som sikre på at panelet var i havn, og at opprettelsen i UNEP-styret gjensto nærmest som en formalitet.

MANGLER HELHETSTENKNING OM MILJØ

Forslaget om et internasjonalt vitenskapspanel ble lansert av statsråd Børge Brende for vel ett år siden. EU er etter hvert blitt en tung støttespiller til forslaget. Tanken er at vitenskapspanelet, etter mønster av klimapanelet, skal være et øverste rådgivende organ for verdens miljøvern-

ministre. Panelet skal lage scenarier som setter de ulike miljøproblemene og -avtalene i sammenheng.

— I forhold til de store miljøutfordringene, mangler verden rett og slett et overbyggende system, der spørsmålene blir sett i sammenheng, sier Ivar Baste. Han er leder i Avdeling for tidlig varsling i UNEP-hovedkvarteret i Nairobi og har jobbet intensivt med å forberede forslaget til styremøtet i UNEP. Styret i UNEP utgjøres av miljøvernministrene i de landene som er medlem i FN.

Nå må Baste og det norske miljøbyråkratiet fortsette lobbyarbeidet fram mot UNEPs neste

styremøte, som skal holdes i Sør-Korea i mars neste år.

— Det var tross alt bred enighet om behovene for et slikt øverste organ i miljøpolitikken, og det ble etablert en mellomstatlig prosess for å få endelig gjennomslag for forslaget i 2004. Strategien vår blir derfor å følge denne mellomstatlige prosessen tett opp fram mot neste år, sier Baste.

Kloden på rett kurs?

Tonen i den årlige rapporten "Jordens tilstand 2003" er litt lysere enn vanlig. Innføring av alternativ energi og utfasing av ozon-nedbrytende stoffer er i ferd med å bli suksesshistorier. Likevel dominerer truslene.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Til tross for internasjonal nøling med viktige beslutninger under fjorårets miljøtoppmøte i Johannesburg, mener forfatterne av rapporten "Jordens tilstand 2003" som gis ut av Worldwatch Institute, at det finnes en del klare lyspunkter på miljøområdet for tiden.

— Det finnes flere positive trender, ikke minst på energiområdet. Vindkraft er i ferd med å ta av, blant annet i Tyskland. Bruken har vokst med over 30 prosent årlig de siste fem årene, og per i dag har 300 millioner hjem mulighet til å benytte seg av slik energi, sier visepresident Gary Gardner i Worldwatch Institute.

POLIO OG KFK

Også viljen til å ta etiske hensyn når investeringsbeslutninger tas, fremholdes som en positiv trend i rapporten.

— Vi ser også klare tegn på at representanter for ulike religioner ser miljøutfordringene

"Blant annet dør 5 500 barn daglig som en følge av forurenset mat, luft og vann."

som sine egne utfordringer, sier styreleder i Worldwatch Norden, Øystein Dahle.

Den globale innsatsen for reduksjon av ozon-nedbrytende stoffer, de såkalte Klorfluorkar-boner (KFK) har resultert i en reduksjon på om lag 80 prosent de siste ti årene. Det betyr at et stort og alvorlig miljøproblem er i ferd med å komme under kontroll.

Det er etter hvert blitt fremholdt at miljø- og helseproblemer ofte har nær tilknytning. Jordens tilstand trekker fram WHO's arbeid med å redusere antall poliotilfeller i verden som svært positivt. Ikke minst resultatene: Fra 1988 til 2001 er antall tilfeller sunket fra 350 000 til 480.

FORURENSNING DREPER

Jordens tilstand konkluderer likevel med at det står enda større problemer igjen. Blant annet dør 5 500 barn daglig som en følge av forurenset mat, luft og vann. Det uhyggelige antallet re-

Vindkraft er i ferd med å ta av, blant annet i Tyskland. Positive trender, ikke minst på energiområdet, gjør forfatterne av rapporten "Jordens tilstand 2003" som gis ut av Worldwatch Institute, optimistiske på vegne av Jordens tilstand. (Foto: Enercon)

presenterer et daglig tap som er om lag det dobbelte av antall ofre etter katastrofen 11. september 2001 i New York.

Tapet av fuglearter på jorden er i øyeblikket beregnet til 50 ganger det ekspertene betegner som naturlig som en følge av menneskelig aktivitet. Også utviklingen av malaria bekymrer forskerne. Denne sykdommen brer seg, og påvirker i øyeblikket menneskelig utvikling mer enn noen annen sykdom, inkludert AIDS.

fakta

- Worldwatch Institute er en uavhengig forsknings- og informasjonsorganisasjon som har som hovedmål å dokumentere løsninger for hvordan det kan skapes en bærekraftig miljøvennlig økonomi.
- Jordens tilstand er organisasjonens årlige rapport basert på resultater fra instituttets forskere.

Fuglene forsvinner

Rapporten "Jordens tilstand 2003" ser nærmere på situasjonen for jordens fugler. Det er det all grunn til.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Brilleapapegøyen ble oppdaget i 1820. I løpet av 2000 forsvant denne fuglearten fra det nordøstlige Brasil, og i dag kjenner vi bare til mellom 40 og 60 par, alle i fugleparker. Mens noen forskere håper det lar seg gjøre å få avkom født i fangenskap til å etablere seg i naturen igjen, er andre skeptiske til om dette i det hele tatt er mulig.

For, mens mennesket har jaktet på brilleapapegøyer for dens flotte utseende, har en introdusert insektart trolig satt siste spiker i kisten for araene, de er nemlig i ferd med å miste reirene sine. En afrikansk honningbi-hybrid, som er innført til Sør-Amerika, har foreløpig bosatt seg i 40 prosent av de hule trærne som egner seg til reir for brilleapapegøyer og gjort dem ubeboelige.

Ifølge Jordens Tilstand 2003 er brilleapapegøyer ikke noe isolert fenomen. Undersøkelser foretatt av den verdensomspennende organisasjonen BirdLife International, viser at om lag 1200 av jordens gjenværende fuglearter trues av utryddelse i løpet av det neste hundreåret. Det vil si om lag 12 prosent.

KAN REDDES

For en del av disse artene er det mye som tyder på at en utryddelse er nært forestående. Andre vil kunne reddes dersom det er politisk og økonomisk vilje til det gjennom en seriøs satsing på bevaring av artene og deres leveområder. Tap av leveområder, såkalte habitater, regnes som den viktigste årsaken til at fuglene forsvinner. Hogst, jordbruk og nybygging har allerede lagt beslag på nesten halvparten av ver-

Brilleapapegøyen er en mange fugler som står i fare for å bli utryddet. I dag kjenner vi bare til mellom 40 og 60 par brilleapapegøyer. Alle bor i fugleparker.

dens skoger.

Forurensning, eggroving, jakt, introduksjon av nye arter, fiskeredskap, klimaendringer, miljøgifter, faunakriminalitet og moderne landbruk er andre trusler fuglene står overfor. Trusler mennesket er i stand til å gjøre noe med. Men hvorfor skal vi bruke tid, krefter og penger på å ta vare på tusenvis av fuglearter? Hvilken verdi har de for oss mennesker?

FUGLENE'S NYTTEVERDI

Ifølge Jordens tilstand 2003 er forskere i ferd med å tallfeste fuglene ukjente bidrag til menneskeheten. Ett av de viktigste bidragene er frøspredning. Studier av svarthornfugler, brunhornfugler og piphornfugler i Afrika viser at disse artene

er blant de viktigste årsakene til at Afrikas tropiske vegetasjon brer seg slik den gjør - og er det noe Afrika er avhengig av, så er det vegetasjon.

Fugler som kolibrier og piproler er eksempler på arter som livnærer seg på nektar og følgelig bestøver et enormt antall av villblomster, busker og trær.

Tusenvis av insektspisende arter holder skadeinsekter i sjakk, noe som i høy grad er i menneskets interesse. Barkbillekatakstrofen for drøyt 20 år siden viste oss en liten flik av hva en insektart kan få til i løpet av en tørkesommer eller to.

SKJØNNHET, SANG OG ADFERD

Det finnes flere hundre rovfuglarter som spiser smågnagere. Gnagere vi helst ikke vil ha i hus og hjem. En rekke åtselugler er viktige som renholdsverk i tropiske strøk. Fuglene har også stor verdi som miljøindikatorer for forskere. Vår egen nasjonalfugl fossekallen betraktes som en viktig indikator for vannkvalitet. Fossekallen lever av svært følsomme bunninsekter, insekter som forsvinner ved for eksempel forurensning.

Andre arter er gode indikatorer på trusler menneskeheten står overfor når det gjelder kjemisk forurensning, sykdom og global oppvarming.

I tillegg til alle disse rene nytteverdiene, har mennesket alltid latt seg begeistre av fuglenes skjønnhet, sang og adferd. I våre dager understrekes dette fenomenet blant annet ved at fuglekicking blir stadig mer populær hobby. Samtidig har fugler hatt en sentral plass i mange religioner, og har det fremdeles.

Fuglearter som nylig er utdødd

Attitlåndykker - svømmefugl som bare levde i Guatemala. Forsvant i 1986. Introduksjon av abbor, fiskeredskap og tap av habitat bidro til artens undergang.

Colombiadykker - Sist observert i 1977 i Colombia. Utryddet som en følge av pesticider, jakt og tap av våtmarker, samt introduksjon av ørret.

Wakerkse - utryddet mellom 1942 og 1945 som en følge av intens jakt av japanske soldater.

Kanarissvarttjeld - sist observert i 1981. Utryddet som en følge av at skaldyrene den levde av forsvant som en følge av overfiske. Trolig også store habitatsforstyrrelser fra turisme.

Paradisparakit - utryddet 1927 som en følge av blant annet overbeiting, introdusert fikenkaktus, tørke og eggrovere.

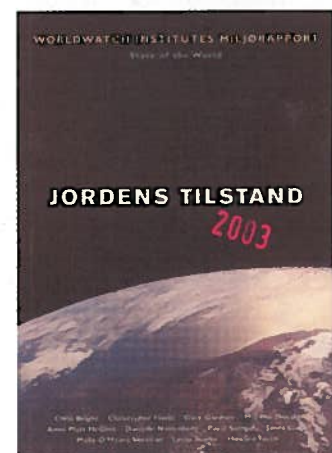
Gråklattresmet - New Zealandsk bakkehekker som ble utryddet av introduserte predatorer i 1972.

Grand Cayman trost - leveområdet og arten forsvant i 1938.

Aldabrasanger - oppdaget på øya Albadra i det indiske hav i 1967. Utryddet i 1983 som en følge av introduserte rotter og geiter.

Guamfluesnapper - utryddet i 1983 som en følge av den introduserte brune treormen.

O-o-aa - skogsfugl som sist ble sett på Hawaii i 1987. Forsvant som en følge av habitatdeleggelse, introduserte rotter og sykdom overført av introduserte myggarter.

"Jordens tilstand 2003"

— Mer atomkraft nå!

Sol, vind og bølger ligger for langt fram i tid. Storbritannia trenger mer kjernekraft for å redusere utslippene av drivhusgasser, mener forskere.

JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

Vitenskapsakademiet Royal Society har krevd at den britiske regjeringen nå viser energipolitisk mot.

ADVARER MOT AVHENGIGHET AV FOSSILT BRENSSEL

Royal Society advarer om at Storbritannia uten kjernekraft vil bli stadig mer avhengige av fossile brensler. Dette vil igjen øke utslippene av CO₂, med katastrofale følger i form av global oppvarming, sier akademiet ifølge BBC.

I dag kommer om lag 25 prosent av energien i Storbritannia fra de 16 atomkraftverkene i landet, men et moratorium forhindrer bygging av flere kjernekraftverk etterhvert som de eksisterende går ut av drift i løpet av de neste 30 årene.

20 000 VINDMØLLER

— Vi trenger om lag 20 000 vindmøller for å erstatte kjernekraften i årene som kommer. Dette ville bety en rad med møller som tilsvarer hele landets lengde.

Ifølge vitenskapsfolkene som står bak ønsket om mer atomkraft, kommer den britiske regjeringen til å utsette en avgjørelse til etter neste valg.

Vitenskapsakademiet Royal Society mener Storbritannia må bygge ut mer kjernekraft for ikke å gjøre seg avhengige av fossilt brensel. Alternativt kan britene bygge vindmøller. Ifølge vitenskapsmennene kreves da en vindmøllepark tilsvarende hele landets lengde. Hvorvidt Royal Society har vurdert strømsparing vites ikke.

Fransk fusjon

Frankrike brygger på tanken om å huse et gigantisk atomkraftverk.

Atomkraftverket som planlegges skal være et ledd i utviklingen av nye rene energikilder, og har fått det velklingende navnet

ITER (International Thermonuclear Experimental Reactor). Kraftverket skal utvikles omkring fusjonsteknologi - sam-

mensmelting av lette atomer. Ifølge de som står bak projektet, vil dette representere en ren og sikker energikilde.

Den franske statsministeren Raffarin har tilbudt det internasjonale samarbeidsprosjektet som står bak fusjonskraftverket

ITER å plassere anlegget i Cadarache nord for Marseille.

USA har meldt sin interesse for ITER-prosjektet. Det samme har flere EU-land, Russland, Kina, Japan og Canada. Prislappen er 30 milliarder dollar. Og tidsrammen er 40-50 år.

— Det er ikke ofte man blir møtt av fornøyde demonstranter, sa Børge Brende da han åpnet det nye biobrenselanlegget i Trondheim. Natur og Ungdom var fornøyd med anlegget, men etterlyste mer penger til elsparetiltak i husholdningene. (Foto: Jens Søråa, Adresseavisen)

NSB over til biobrensel

NSB har kastet ut oljefyren ved fire av sine verksted, og satser på biobrensel i stedet. Ifølge NSB-sjef Einar Enger er dette en bevisst miljøsatsning som også gir betydelig økonomisk gevinst.

KARL H. BROX
Natur & miljø Bulletin

De fire gamle oljesentralene som nå er skiftet ut med moderne biobrenselanlegg, ligger i Drammen, på Grorud, i Lillestrøm og i Trondheim.

— Medregnet en del andre miljøtiltak, har dette så langt gitt oss en årlig besparelse på ti millioner kroner. Når vi også slipper å betale CO₂-avgiften, som vi regner med kommer om ikke så lenge, vil innsparingen øke enda mer, kanskje opp mot 15 millioner kroner, sa Enger da biobrenselanlegget i Trondheim 12. februar ble offisielt åpnet av miljøvernstatsråd Børge Brende.

Ifølge Enger oppfyller NSBs fire biobrenselanlegg 2,5 prosent av Stortingets mål om at fire

TWh av landets energibehov skal dekkes av alternative energikilder innen 2010.

— Dersom andre aktører jobber like målbevisst mot samme mål, bør det avgjort være innen rekkevidde, sa en synlig stolt Enger etter at statsråden hadde markert åpningen med å tømme en trillebår med briketter ned i brenselbingen.

Biobrenselanlegget ved NSBs anlegg på Marienborg i Trondheim er blitt til i samarbeid med Trondheim Energiverk og har en kapasitet på 9 MW. Dette tilsvarer behovet for oppvarming av 5000 boliger. NSB har behov for 3 MW til oppvarming av sitt anlegg, og resten av produksjonen vil bli ledet inn på energiverkets fjernvarmeanlegg, som er landets største for alminnelig forsyning.

Brikettene som anlegget skal fyres med, kommer fra den nyutviklede bedriften Trondheim Biobrensel AS. Årsproduksjonen er på om lag 10 000 tonn briketter, som lages av utrangerte europaller og rivningsavfall som ellers ville ha gått til deponi. "Råvarene" kommer fra store deler av Trøndelag gjennom avtaler med flere avfallselskaper. Etter å ha blitt kvernet opp, blir flis-massen rensert for metalldele og kilder til forurensning, som for eksempel malingrester. Analyser som er foretatt ved Sintef, har vist at de ferdige brikettene gir en rimelig ren forbrenning.

Statsråd Brende var da også strålende fornøyd med at NSB og energiverket i hjembyen på denne måten har slått to fluer i en smekk.

— Biobrensel er en energiform som vi har naturlige forutsetninger for å utvikle videre, og som vi også gir støtte til. Vinterens knapphet på vannkraft har økt interessen for alternative energiformer som bioenergi og vindkraft, som er de vi har satset på i første omgang. Det er imidlertid fortsatt for få slike anlegg, og det må trolig ytterligere stimulering til for å få til flere som kan bidra til å få ned veksten i de norske klimagassutslippene, sa Brende.

Asken fra biobrenselanlegget vil til å begynne med bli lagt i deponi, men hensikten er ifølge Trondheim Energiverk etter hvert å utnytte asken til jordforbedring innen landbruk og hagestell.

Mer kamp for Trillemarka

Leder i Naturvernforbundets skogutvalg, Gjermund Andersen, vil avlive de mange mytene rundt Trillemarka.

JENS P. TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Før jul ble 43 kvadratkilometer av det mange mener er det mest verneverdige skogområdet i Norge, Trillemarka-Rollagsfjell, vernet. Miljøverndepartementet vurderer nå mulighetene for et utvidet vern i området.

PÅ TROSS AV SKOGBRUKET

— I sin iver etter å stoppe vernearbeidet faller skogeiere og kommuner for fristelsen til å framføre en argumentasjon uten rot i virkeligheten. I et slikt omfang, og fra så mange aktører kommer de samme påstandene, og vi snakker om et forsøk på å skape myter, sier Gjermund Andersen.

En av de mytene er, ifølge Andersen, at skogen i Trillemarka - Rollagsfjell er verneverdig på grunn av skogbrukets virksomhet.

— Alle parter i arbeidsfeltet skogbruk og naturvern er fullstendig klar over at verken Trillemarka eller noen av de andre verneverdige områdene som foreslås vernet er urskog. Urskog har vi knapt tilbake i Norge. Derfor må vi verne det nest beste: Skog som har beholdt urskogens artssammensetning og funksjoner. Slike kvaliteter er også vanskelig å finne, men i en del avsidesliggende områder finnes de fortsatt. De finnes der — ikke på grunn av skogbruket, men på tross av skogbruket. Det "moderne" flatehogstskogbruket har ennå ikke rukket fram til disse områdene. Hogstene som er foretatt i området er skjedd med helt andre metoder, og ligger relativt langt tilbake i tid.

At skogvern betyr økonomisk ruin for de berørte skogeierne og raserer distriktsarbeidsplasser, er heller ikke tilfelle, ifølge Andersen.

Gjermund Andersen i Naturvernforbundet leverer en ny rapport om biologisk mangfold i Trillemarka til Bjørn Skaar i Miljøverndepartementet.

(Foto: Jens P. Toldnæs)

— Talsmenn for Skogeierforbundet sier selv at man tjener mer på vern enn på å hogge skogen. Man taper retten til å hogge skogen, men for dette får man en erstatning som overstiger potensielle tømmerinntekter.

Når det gjelder arbeidsplasser, har antallet skogsarbeidere i hele Numedal gått ned fra

rundt 100 årsverk i 1992 til omlag 15 i fjor, hvorav to tredjedeler var maskinentreprenører.

I tillegg kommer yrkesaktive skogeiere. Med den minimale aktiviteten som er foregått i området det siste tiåret betyr området minimalt for sysselsetting innen skogbruket, sier han.

Vannbåren varme og panelovner

Leserbrev

I vårt hus på Ås syd for Oslo, har vi i ett år nå, kombinert bruk av panelovner og parafinkamin, som vi har fra tidligere, med ny luft til luft varmepumpe, og er svært godt fornøyd. Ved utetemperaturer ned mot -10 grader, bruker vi bare varmepumpa i stua og det meste ellers, og stiller den til å slå seg av mellom kl 23 og 04-06 etter værforholdene. Ved lavere temperaturer tenner vi parafinkaminen og stiller den slik at vi oppnår passende både dag- og nattemperatur når varmepumpa supplerer om dagen og er avslått som ellers om natten. Pumpas vifte forbedrer da fordelingen

en av varmen fra kaminen betraktelig. I den grad det er nødvendig, brukes panelovnene fortsatt litt i fjernliggende soverom og som tilleggsvarme hvis det skulle være litt kaldt ved frokostbordet på kjøkkenet. De vil dessuten være viktige alternativer ved eventuell svikt i varmepumpa. Muligens går det også an å få flere uttak til fra pumpas utedel. Det vil i så fall kunne være aktuelt å få en innedel også i kjellerstua og/eller på soveværelset. Det siste også for å bruke den til kjøling på varme sommeretter. Kjøling ble prøvd med god virkning i stua på de varmeste dagene i sommer.

Strømforbruket i huset har totalt, minket i 2002 med 46-

og 30 % i henholdsvis 2. og 3. kvartal i forhold til 2001. Gjennomsnittlig utetemperaturer i hver av de to periodene var noenlunde like i de to årene. Siden vi fikk varmepumpa et godt stykke ut i 1. kvartal 2002 og satte i gang kaminen ved høyere temperaturer i 1. og 4. kvartal før, enn etter at vi fikk pumpa, er det vanskelig å vurdere strømbesparelsen i disse periodene. Den var 13 % i 1. kvartal, mens vi brukte 6-8 % mer strøm i 2002 enn i 2001 i 4. kvartal. Tatt i betraktning kulda i desember 2002 er vel dette siste likevel et bra resultat. Det samme gjelder januarresultatet i år som var under 1/3 av totalforbruket for hele 1. kvartal i

2002. Fra nå av kan vi forøvrig også måle parafinforbruket kontinuerlig.

Jordbasert varmepumpe kombinert med vannbåren varme inne er riktignok mer effektivt i ekstra kaldt vær og gir bedre varmefordeling enn luft til luft varmepumpe. Tatt i betraktning den store prisforskjellen og luft til luft pumpas, tross alt, meget gode egenskaper, synes jeg likevel at ovennevnte artikkel i N&M Bulletin var feil vinklet, i alle fall for villabebyggelse og kanskje også for mindre blokker der leilighetene utstyres med balkonger.

Reidar Holmøy, Ås

Innlegget er noe forkortet. Red.

— WTO kan stoppe boikott

Flere EU-land har sagt nei til genmodifiserte avlinger i mange år. Norge har gjort det samme. Men amerikanske matprodusenter jobber hardt for å definere dette som blokkering av fri handel.

JORUNN GRAN
Natur & miljø Bulletin

Foreløpig har det vært mest rasling med sablene fra USAs mange produsenter av genmodifisert mais og soya.

— USA kan likevel ha en mulighet til å vinne fram med en protest overfor Verdens handelsorganisasjon (WTO) når det gjelder landene som nekter å importere modifiserte avlinger. Men landet kan ikke ta sjansen på å tape i markedet, sier professor Julian Kinderlerer ved Sheffield Institute of Biotechnological Law and Ethics.

Han var en av bidragsyterne på Biotechnologinemndas kon-

350 millioner amerikanere har spist genmodifisert mat i fire år. Er det godt nok bevis for at maten er ufarlig?

feranse om genmodifisert mat i Oslo nylig.

— MILJØHENSYN SKAL TAS

De landene som er skeptiske til genmodifiserte avlinger, har ifølge Kinderlerer noen inter-

nasjonale avtaler på sin side.

— WTO sitt regelverk slår fast at miljøhensyn skal tas. I tillegg oppfordrer Rio-erklæringen til en føre var-tilnærming, sier Kinderlerer.

FORPLIKTER

Men importnekt forplikter.

— De landene som nekter import av GMO, må forholde seg til den såkalte SPS-avtalen som omhandler hygieneregler for handel med mat. SPS-avtalen slår fast at land som velger handelsrestriksjoner, må gjøre dette på basis av en risikovurdering. Når det finnes for lite relevante vitenskapelig bevis til at det er grunn til å nekte import,

kan enkeltland likevel innføre egne regler. Men da forplikter de seg til å skaffe bevis.

Foreløpig er det eneste tilgjengelige beviset for at genmodifisert mat er trygg, at 350 millioner amerikanere har spist genmodifisert mat i fire år.

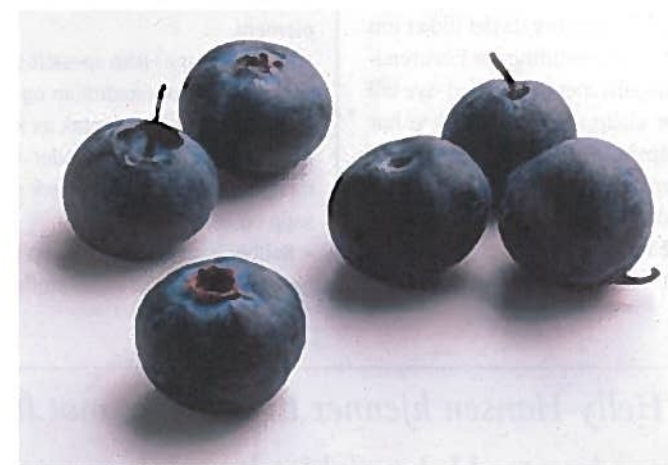
Amadou Kanoute fra Consumers International understreker at det er stor forskjell på å spise genmodifisert mais som tilbehør én gang i uke og å bruke mais som basismatvare daglig.

Nitrogen i atmosfæren truer bær

Forbruket av olje og kull har ført til at nitrogenmengden i atmosfæren er mer enn fordoblet i forhold til normalt. Konsekvensen er færre tyttebær og blåbær.

En rapport fra de svenske forskerne Joachim Strengbom og Mats Walheim fra Sveriges Landbruksuniversitet påpeker sammenhengen mellom nitrogen og bærmengde. Økt nitrogen i atmosfæren kan føre til store endringer i vegetasjonen, ettersom arter tilpasset liten tilgang på nitrogen kan bli utkonkurrert av arter som tåler, eller er tilpasset, en situasjon preget av stor tilgang på nitrogen.

Skandinaviske barskoger er ifølge forskerne typiske eksempler på økosystemer tilpasset liten nitrogenmengde. Arter som derimot tåler mye nitrogen, er plan-

Svenske forskere har funnet ut at høyt innhold av nitrogen i atmosfæren fører til mindre bær i naturen.

ge enn i Nord-Sverige.

Færre tyttebær og blåbær kan for øvrig få meget store konsekvenser for en lang rekke dyrearter. Bærene vil neppe bli borte, men blåbær er en nøkkelart for blant annet hjortevilt og skogshøns. Også en lang rekke insekter og insektlarver som er føde for annet dyreliv, lever av riset og bærene.

ten smyle. I Sverige er nitrogenavsetningen størst i sørvest, hvor bakken får tilført mer enn to kilo

nitrogen per dekar. Dette forklarer hvorfor blåbær og tyttebær er mer uvanlig i Sør-Sveri-

kalenderen

24. - 25. MARS

International Sustainable Development Research Conference
Sted: Nottingham, England
www.environment.org

15. - 16. MAI

Nordisk forskningskonferanse om bærekraftig byutvikling.
Sted: Oslo. Arr: Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) og Nordisk Samarbeidsnemnd for Bolig- og Byforskning (NSBB).
Kontakt: jon.guttu@nibr.no og aud.tennoy@nibr.no

19. - 20. MAI

Konferansen "Samfunnsplanlegging - nøkkelen til bedre helse?" Forum for miljø og helses årskonferanse 2003.
Sted: Trondheim.
Arr.: Forum for miljø og helse, Postboks 9374 Grønland, 0135 OSLO, telefon: 22 05 08 00, telefaks: 22 05 08 01, E-post: fmh@fmh.no

redaksjon

REDAKTØR:

Jorunn Gran | Tlf. 22 40 24 25

REDAKSJON:

Jens Petter Toldnæs | Tlf. 22 40 24 23
Tone Mikalsen | Tlf. 22 40 24 24

ADRESSE: Pb 342 Sentrum, 0101 Oslo
Tlf. 22 40 24 00 | faks 22 40 24 10
Mail: redaksjonen@naturvern.no

ABONNEMENT: 280 pr. år (privat) 600 pr. år
(bedrifter) ANNONSER: HS Partner,
tlf. 62 94 64 00, faks 62 94 64 05

UTGIVER: Norges Naturvernforbund
www.naturvern.no
TRYKK: Gan Grafisk as
NESTE UTGAVE: 28. Februar

Kobberutslipp øker

For ett år siden slo Norges Naturvernforbund alarm om høye kobberutslipp i norske byer. Nå viser det seg at organisasjonen hadde rett i sine antakelser. Utslippene skjer når du bremser med bilen.

JENS PETTER TOLDNÆS
Natur & miljø Bulletin

Det ble i 2001 sluppet ut 19,6 tonn kobber til luft. Utslipp fra veitrafikk er helt klart den største kilden, viser tall fra Statistisk Sentralbyrå (SSB). Over 40 prosent av kobberutslippene i 2001 stammer fra slitasje av bremseklosser, mens forbrenningsutslippene av bensin og diesel står for 26 prosent. Kobberutslipp fra veitrafikk har økt med 17 prosent fra 1990 til 2001.

VENTER PÅ SVAR FRA SFT

Allerede for ett år siden slo Naturvernforbundets generalsekretær Tore Killingland alarm om de høye kobberutslippene, men han har foreløpig ikke fått noe svar på hva myndighetene vil foreta seg.

— Det var tilløp til gladmelding i huset her da det tikket inn en pressemelding fra Forurensningstilsynet (SFT) med nye tall for utslipp av kobber slik vi har påpekt. Men meldingen fra SFT var kun en oversendelse av SSBs tall. Det gjenstår å se hvordan SFT vil ta konsekvensen av det. Vi vil nå purre vårt brev om

dette som er nøyaktig ett år gammelt, sier han.

INDUSTRIEN HAR SKJERPET SEG

Biltrafikken bidrar med størstedelen av kobberutslippene. Prosessindustrien bidrar med 13 prosent, mens utslipp fra elektriske togledninger bidro med fem prosent av de totale utslippene i 2001. De største reduksjonene på 1990-tallet har vært innenfor prosessindustrien, særlig fra kjemisk og metallurgisk industri. Årsaken til reduksjonen er omlegging av drift og installering av renseanlegg.

N&M Bulletin nr 2 2002: Naturvernforbundet har ventet i ett år på svar om hva myndighetene vil foreta seg med kobberutslippene.

Fakta om kobber

- Metallisk grunnstoff med kjemisk tegn Cu. For mennesker, høyerestående dyr og mange planter er kobber et livsnødvendig supplement.
- Rent kobber er ikke spesielt giftig, og skiller seg derfor fra for eksempel kvikksølv, kadmium og bly.
- Langvarig og høyt inntak av kobber vil imidlertid kunne føre til lever-, hjerne- og nerveskader. Kobbersalter virker, selv i små mengder, som en meget sterk gift på lavere organismer som alger, sopp og bakterier.
- Kobber kan også være svært giftig for fisk, avhengig av kobberionenes binding med andre stoffer.

“Helly-Hansen kjenner til forbudet mot ftalater, men har trodd det gjelder bare leketøy og ikke klær.”

DAGBLADET OM SKADELIGE MYKGJØRERE I REGNTØY.